

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Саловського Остапа Богдановича
на тему "Інституційний аналіз еволюції економічної системи України",
подану на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 05 "Соціальні та поведінкові науки"
за спеціальністю 051 "Економіка"

Актуальність теми дисертації. Проблема функціонування та розвитку економічних систем завжди представляла значний інтерес для дослідників. На сьогодні її актуальність та наукова привабливість посилюються ускладненням світогосподарських процесів, дивергенцією траєкторій розвитку різних країн та розмаїттям чинників, що визначають специфіку національних моделей господарської еволюції в глобальному середовищі. Заповнення наявних наукових лакун у цій сфері потребує залучення неортодоксальних наукових підходів, здатних пояснити складну економічну динаміку в широкому міждисциплінарному вимірі. В цьому контексті тема дисертаційної роботи О.Б. Саловського цілком відповідає сучасному тренду розвитку економічної науки, що характеризується експансією інституційної парадигми.

Актуальність інституційного аналізу еволюції економічних систем підтверджується глибиною соціально-економічних перетворень, що відбуваються в постсоціалістичних країнах та демонструють складність і нелінійність трансформаційних процесів, провокуючи гострі дискусії щодо природи, векторів і моделей національного господарського розвитку. Зазначені проблеми є особливо гострими для України, адже незважаючи на перманентне реформування національної економіки її нинішній стан підтверджує той факт, що відсутність системної концепції ринкового реформування постсоціалістичних країн стала однією з причин надмірно високих трансформаційних витрат. Таким чином, необхідність глибокого теоретико-методологічного осмислення процесу інституціоналізації

трансформаційних економік, в т.ч. інституційних змін економіки України, а також нагальна потреба в подальшому інституційному реформуванні національної господарської системи з метою формування стійких передумов для її переходу на траєкторію сталого розвитку обумовлюють актуальність теми дисертації та її відповідність сучасним викликам розвитку економічної теорії і господарської практики.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано в межах науково-дослідної держбюджетної тематики кафедри економічної теорії Львівського національного університету імені Івана Франка, зокрема тем "Ринкові та інституційні механізми розвитку господарської системи України" (державний реєстраційний номер 0114U000872) та "Макроекономічне середовище розвитку бізнесу в Україні" (державний реєстраційний номер 0118U000597).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, визначається: (1) застосуванням апробованих економічною наукою методологічних підходів, коректним використанням наукового інструментарію (системного, структурно-функціонального, історико-еволюційного підходів, методів сходження від абстрактного до конкретного, аналізу та синтезу, економіко-статистичних методів тощо). Окремо слід відзначити заявлений та успішно реалізований в дисертації інституційний підхід до дослідження еволюції економічних систем, використання якого дозволило автору послідовно та комплексно вирішити сформульовані завдання та отримати переконливі й достовірні результати; (2) логічно вивіреною структурою дисертації, теоретичною та фактологічною обґрунтованістю основних ідей та висновків. Чіткий алгоритм дослідження та розподіл тематичного завдання на низку більш вузьких проблем дозволили автору домогтися аргументованості основних положень і висновків; (3) творчо-критичним опрацюванням наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів, присвячених проблемам еволюції економічних систем. Обсяг проаналізованого матеріалу (297 джерел, в т.ч. 87 англомовних) свідчить про

виконану автором кропітку наукову роботу; (3) ґрунтовним аналізом великого масиву статистичної інформації, довідково-аналітичних матеріалів, кваліфікованим використанням факторного, кластерного та кореляційно-регресійного аналізу; (4) оприлюдненням результатів дослідження у вітчизняних фахових виданнях, їх апробацією на міжнародних науково-практичних конференціях.

Наукова новизна результатів дослідження. Найвагоміші результати дисертаційної роботи, що відображають наукову новизну та особистий внесок автора, полягають у такому.

1. Обґрунтовано авторський концептуальний підхід до дослідження еволюції економічних систем шляхом мобілізації методологічного потенціалу сучасної парадигми інституціоналізму, а саме: (1) визначення економічної системи як сукупності взаємопов'язаних інституцій, що впорядковують та організовують перебіг економічних процесів, сприяючи ухваленню рішень на різних рівнях господарювання; (2) виокремлення п'яти ключових груп інституцій (власності, влади, конкуренції, інновацій та цінностей) в якості базових параметрів складного та суперечливого процесу ринкових інституційних змін (с. 29, 112–113).

2. Виявлено контроверсійний вплив інституційного спадку радянської господарської системи на формування та розвиток інституційної системи України на основі опрацювання й доречного застосування до тематичних проблем дослідження концепції залежності від пройденого шляху (с. 90–110). Ґрунтовний історико-економічний аналіз еволюції п'яти груп інституцій впродовж тривалого періоду ринкової трансформації вітчизняної економіки (с.119–143) дозволив автору виокремити позитивні та негативні риси їхніх формальних та неформальних складових (с.119–143) та дійти висновку щодо гібридної нестійкої екстрактивно-інклюзивної природи інституційної нерівноваги в національній економіці.

3. Удосконалено теоретико-методологічні підходи до оцінювання інституційного розвитку економічних систем в частині обґрунтування

авторської методики обчислення інтегрального показника такого розвитку у відповідності з розробленим п'ятикомпонентним аналітичним інструментарієм (с. 171-180). Пробне тестування запропонованої методики на прикладі п'ятнадцяти країн Центральної та Східної Європи, що мали схоже з Україною соціалістичне минуле та інверсійні траєкторії руху до ринку, дозволило перейти від якісного до кількісного аналізу параметрів інституційних змін постсоціалістичних економік.

4. Розвинено концептуальні засади компаративного аналізу ринкових трансформацій країн колишнього соціалістичного табору та здійснена їх кластеризація за рівнем розвитку інституцій (с. 185-187). Виокремлення чотирьох таких кластерів та позиціонування України в останньому з них є науковою базою для свідомого і продуктивного використання міжнародного досвіду успішного інституційного реформування постсоціалістичних економік та відбору придатних для України шляхів побудови національної моделі соціально орієнтованої ринкової економіки.

5. Запропоновано науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів розбудови інклюзивної моделі інституційного розвитку економіки України шляхом поетапної реалізації алгоритму інституційних змін, заснованого на кількісному та якісному моніторингу та аналізі інституційних трансформацій, покладеному в основу розроблення дієвої державної політики реформування власності, влади, конкуренції, інновацій та цінностей (с. 188-203).

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у вдосконаленні та розширенні науково-практичного інструментарію підвищення ефективності інституцій вітчизняної економіки як засобу мінімізації негативних екстерналій транзитивних перетворень України.

Викладені в дисертаційній роботі пропозиції та практичні рекомендації можуть бути використані органами державної влади та управління в процесі розробки стратегії інституційного розвитку вітчизняної економіки з урахуванням її історичної та національно-культурної специфіки.

Практичне значення результатів дослідження для вирішення інституційних проблем на регіональному рівні підтверджено впровадженням пропозицій автора щодо розвитку територіальних громад та побудови інклюзивних інституцій (довідка Бібрської міської ради №1035 від 18 березня 2021 р.).

Матеріали дисертаційної роботи також можуть бути використані в процесі викладання навчальних дисциплін “Економічна теорія”, “Сучасні економічні системи”, “Інституційна економіка”, “Макроекономіка”.

Повнота викладу результатів роботи в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. За темою дисертації здобувачем опубліковано 13 наукових праць, а саме: 5 статей у вітчизняних фахових виданнях, 1 – у періодичному науковому виданні інших держав, які входять до ЄС, 7 – за матеріалами тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. За змістом та обсягом зазначені наукові праці містять інформацію про головні наукові положення здійсненого дослідження. Кількість та якість публікацій відповідають чинним вимогам.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Представлені в дисертаційній роботі та наукових публікаціях результати, висновки і рекомендації сформульовані автором особисто та містять необхідні посилання на джерела інформації у форматі одного із рекомендованих стилів оформлення (APA) щодо використання тверджень, ідей, наукових положень, цифрових даних тощо.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи і її окремих положень. Відмічаючи важливе теоретичне та науково-практичне значення результатів дослідження необхідно виокремити декі дискусійні положення та зауваження, а саме:

1. В розділі I автор розкриває зміст базових понять, необхідних для здійснення інституційного аналізу. Водночас категоріальний апарат, яким він послуговується в цьому та інших розділах дисертації набагато ширший (інституційна конфігурація (с.134), інституційна форма (с.105), інституційний

порядок (с.4), інституційний фон (с.173), інституційні рамки (с.144), інституційний фундамент (с.5), інституційна архітектоніка (с.31). Так само основоположні поняття дисертаційної роботи (влада, власність, конкуренція тощо) трактуються автором як сфери інституцій (с.87), групи інституцій (с.144), інституційні домени (с. 112), досліджувані фактори (с.139) тощо. В цьому контексті впорядкування понятійно-категоріальної матриці дисертації надало б більшої вираженості проведеному дослідженню.

2. Відповідно до авторської інтерпретації економічна система є системою інституцій, для якої характерна визначена географічна територія (с. 29, 30). Водночас відкритим залишається питання щодо узгодженості такого підходу з усталеними визначеннями понять “інституційна система економіки”, “національна економіка”, “ідеальні типи економічних систем” та “реальні економічні системи”. Слід також зауважити, що виокремлення автором формальних та неформальних рамок здійснення відносин власності, влади, конкуренції тощо (с.119 -143) корелює з традиційним трактуванням інституцій як регуляторів відповідних соціально-економічних відносин.

3. Дискусійними, на наш погляд, є твердження автора щодо необхідності приведення економічної системи до рівноваги (с. 87) та досягнення тривалої інституційної рівноваги як результату реалізації комплексу відповідних реформ (с.189). Як відомо, рух до рівноважних станів або досягнення таких станів є предметом уваги ортодоксальної економічної науки. Однак неортодоксальний інституційно-еволюційний підхід дозволяє трактувати динаміку складних економічних систем як постійну зміну нерівноважних станів, що сприяє збереженню їхньої цілісності та стійкості в умовах мінливого зовнішнього середовища.

4. Зважаючи на те, що вибір траєкторій еволюції національних економік все більшою мірою визначається складними та суперечливими процесами розвитку сучасної світогосподарської системи, дисертація значно виграла б за умов залучення до аналізу проблем інституційного реагування постсоціалістичних країн на глобальні виклики сучасності. Одним з таких

викликів є пандемія Covid-19, яка зумовила «інституційний шок» національного та глобального рівнів, посиливши захисну функцію інституційних середовищ та змінивши механізм інституційних трансформацій в напрямі фактично одномоментних перетворень формальних та неформальних складових різнорівневих інституційних систем.

5. Потребує додаткового обґрунтування методика розрахунку вагових коефіцієнтів для обраних 5 складових інтегрального індексу інституційного розвитку. На наш погляд, належне наукове підґрунтя для визначення таких коефіцієнтів міг би забезпечити регресійний аналіз, однак зазначений метод не був використаний у даному контексті. Слід також зазначити, що результати економетричного моделювання подані в неповному обсязі. Автору слід було б представити результати оцінки параметрів регресії (значення T-статистики, F-статистики, у натуральній і ймовірнісній інтерпретації, коефіцієнт детермінації) у формі таблиці по кожній з регресій окремо, а також навести результати тестів на мультиколінеарність і гетероскедастичність.

Однак зазначені зауваження носять скоріше рекомендаційний характер і не знижують теоретичної та практичної значущості проведеного дослідження, що вирізняється глибоким проникненням у сутність теми, чіткою логікою викладення матеріалу, достатньою доказовістю отриманих висновків та обґрунтованістю наданих рекомендацій.

Загальна оцінка дисертаційної роботи, її відповідність встановленим вимогам. Дисертаційна робота Саловського Остапа Богдановича на тему «Інституційний аналіз еволюції економічної системи України» є самостійним завершеним дослідженням з елементами наукової новизни та достатньо високим рівнем обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

За змістом та оформленням дисертація О.Б. Саловського відповідає встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України, зокрема:

1. Профілю спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

2. Вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановами Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167 та від 21.10.2020 р. № 979.

3. Вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. №40 "Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій."

Тему дисертації розкрито, вирішено поставлені завдання, висвітлено нові наукові результати, що мають як теоретичне, так і практичне значення.

Враховуючи вищезазначене, О.Б. Саловський заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 "Соціальні та поведінкові науки" за спеціальністю 051 "Економіка".

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економічної теорії, макро-
і мікроекономіки Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Н.І. Гражевська

